

EKSPERIMENTĀLAIS PĒTĪJUMS PAR PUSAUDŽU SASKARSMES PRASMJU ATTĪSTĪŠANU SOCIĀLAJĀ GLEZNOŠANĀ

Experimental Study on Development of Adolescents' Interaction Skills in Social Painting

Evita Barkane

Zenija Truskovska

Rezekne Academy of Technologies, Latvia

Abstract. *The paper provides an insight into the experimental study on the development of adolescents' interaction skills in social painting that was carried out at Rezekne Academy of Technologies (Latvia) in 2017. The study is part of a broader research conducted from 2015 to 2017. The effectiveness of social painting as a social game and method in development of adolescents' interaction skills in social-pedagogical teamwork is scientifically justified and experimentally validated in the research.*

Keywords: *adolescents, interaction, interaction skills, social painting.*

Ievads

Introduction

Pētījuma aktualitāti pamato autoru pārlicība, kas rasta praktiskajā sociāli pedagoģiskajā darbībā, ka saskarsmes veicināšanai pielietošanā diezgan vienkārša un efektīva sociālās gleznošanas metode praktiski reti tiek izmantota (Barkane, 2017). Latvijā trūkst zinātniski metodisku materiālu šīs metodes pielietošanai sociālā pedagoga darbā. Savukārt Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas sociālo pedagogu programmas studentiem ir iespēja gan teorētiski, gan praktiski apgūt šo metodi, kā arī novērtēt tās nozīmīgumu topošo speciālistu profesionālajā darbībā tik būtisku saskarsmes prasmju attīstīšanai, socializācijas procesa sekmēšanai. Rakstā tiek piedāvāts ieskats 2015. – 2017. gadā RTA veiktajā pētījumā.

Eksperimentālā pētījuma mērķis bija noskaidrot, vai ir vērojama pusaudžiem saskarsmes prasmju attīstības dinamika sociālās gleznošanas programmas aprobācijas rezultātā.

Ieskats teorētiskā pētījuma zinātniskās nostādnes *Insights in the theoretical framework of scientific research*

Piedāvātais pētījums balstīts uz vairākām zinātniskām atziņām par saskarsmi, saskarsmes prasmēm un sociālo gleznošanu kā vienu no efektīviem instrumentiem sociāli pedagoģiskās darbības ar pusaudžiem īstenošanai. Pamatojamies uz to, kasaskarsme ir kontaktēšanās process ar citiem cilvēkiem, kontakts var būt tiešs un netiešs, ar saskarsmes palīdzību tiek ietekmēta cilvēka vai cilvēku darbība, uzvedība, attieksme, uzskati, emocijas (Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca, 2000). Daudzu zinātnieku (Pļaviniece & Škuškovnika, 2002; Dubkevičs, 1999; Smukā, 2011) skatījumā saskarsme ir sarežģītu procesu kopums, kurā cilvēki rīkojas un domā katrs sev tīkamā veidā, atbilstoši situācijas novērtējumam; saskarsmes struktūru veido 3 elementi: informācijas apmaiņa jeb komunikācija, saskarsmes partneru mijiedarbība jeb interakcija, saskarsmes partneru savstarpējā uztvere jeb percepcija.

Tiek uzskatīts, ka jebkuram cilvēkam, lai tas spētu iekļauties sabiedrībā, ir nepieciešamas saskarsmes prasmes, jo gan ikdienā, gan skolā, gan ārpus skolas, gan grupā, gan mājās ir vajadzība kontaktēties ar citiem cilvēkiem, - ja pusaudzīm veidosies pozitīva pieredze saskarsmē, attiecībās ar līdzcilvēkiem, tad viņš spēs veiksmīgāk socializēties (Engere, Gleške, u.c., 2014). Pēc R. Andersones (2001) atziņām pusaudžiem tieši savstarpējo attiecību sistēmā veidojas izpratne par sociālo normu nozīmību, kā arī sekmīga sadarbība ar citām personām pusaudžiem veicina personības attīstību. Pusaudži socializācijas procesā, kas norit dažādās socializācijas vidēs (piemēram, ģimenē, skolā, neformālās izglītības vidē utt.), apgūst daudzas attīstībai un patstāvīgai dzīvei nepieciešamās prasmes, tostarp prasmes efektīvi piedalīties starppersonu saskarsmē un grupu darbā (Andersons 2001; Vilcņa, u.c., 2011). Saskarsmes prasmes cilvēks spēj apgūt ne tikai dabiskā pieredzes procesā, bet arī, piemēram, vingrinoties pats vai speciālista vadībā grupās (Engere, Gleške, u.c., 2014). Psiholoģe S. Omārova (1996) uzskata, ka pusaudzis spēj kļūt par personību tikai tad, kad iekļaujas grupās, dzīvo un piedalās tajās. Indivīds visu laiku atrodoties pozitīvā darbībā, kustībā spēj attīstīt savas prasmes.

Vairāki zinātnieki (Rudnicka, 2001; Damberga, Klints u.c., 2005) sociālo gleznošanu pieskaita sociālā pedagoga praktiskās darbības metodēm, uzsverot, ka tieši praktiskā darbībā (rotājoties, spēlējot, veicot praktiskus uzdevumus utt.) cilvēks apgūst nozīmīgu dzīves pieredzi. Sociālā gleznošana kā viena no inovatīvām praktiskās darbības metodēm, veicinot dalībnieku radošumu, atvērtību procesiem un aktivitāti tajos, tika īstenota pedagoģes, profesores Ainas Vilcņas izglītojošā darbībā Latvijas augstskolās 21.gs. sākumā. Zinātniece, raksturojot šo metodi, iekļauj to sociālo spēļu grupā, kas virzīta uz saskarsmes, sadarbības prasmju attīstīšanu, veicinot spēju uzticēties viens otram īpaši

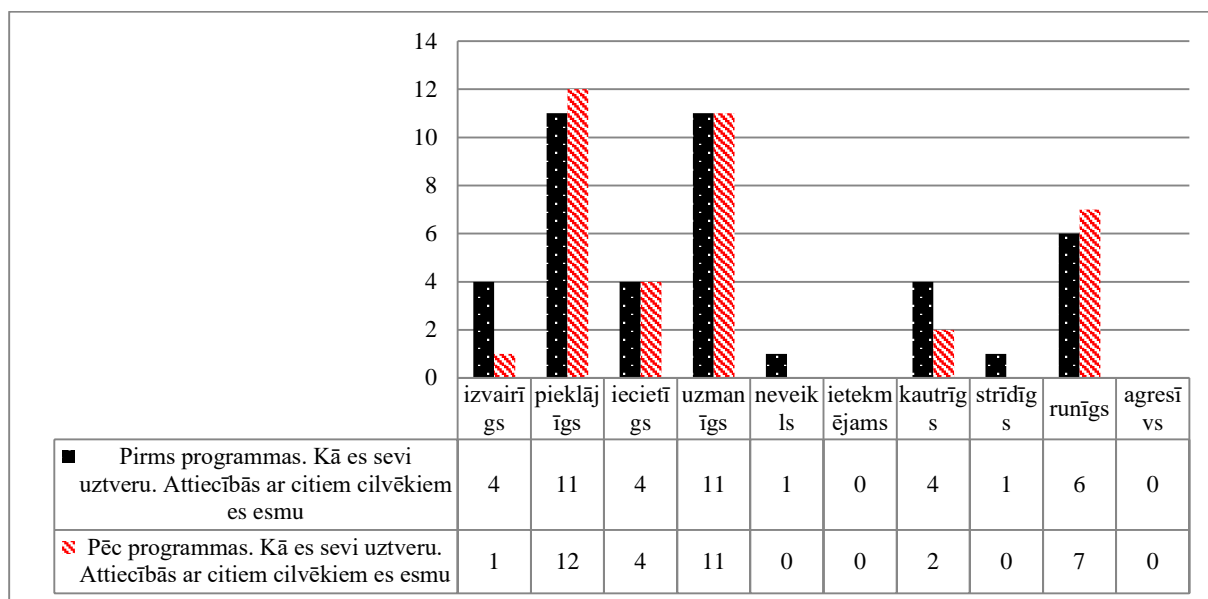
organizētā un vadītā procesā. Pētījuma autores, balstoties savā praktiskajā pieredzē, uzskata, ka sociālā gleznošana, būtībā, ir metode, kuru var pielietot tikai grupā. Vienaudžu grupas, tās locekļu viedoklis pusaudžiem, atbilstoši vecumposma īpatnībām, ir ļoti nozīmīgs, tāpēc, organizējot preventīvā darba pasākumus un aktivitātes, sociālā pedagoga darbā šī specifika ir jāņem vērā un jāfokussējas uz grupu darba organizēšanu, lai socializācijas process noritētu veiksmīgāk.

Sociālajai gleznošanai, kā jebkurai spēlei grupā, ir savi noteikumi un etapi (Truskovska, 2013). Sociālās gleznošanas process sastāv no trīs etapiem: 1) klusējot, nesarunājoties dalībnieki pludina krāsas (dzeltena, zila, sarkana), atbilstoši vadītāja noteiktajai (neverbālās komunikācijas process) tēmai; 2) katras grupas dalībnieki izrunā (verbāli) vienojas par savas gleznas nosaukumu, apskata visu grupu darbus; 3) izsaka savu viedokli par savas grupas darba rezultātu – gleznu; par to, ko jūta, domāja un darīja gleznojot (verbālās komunikācijas process). Sociālajā gleznošanā liels akcents tiek likts tieši uz neverbālo saskarsmi. Uzskatām, ja cilvēks savā darbībā un rīcībā rīkotos pēc modeļa: jūtu, domāju, rīkojos,- iespējams būtu mazāk pārpratumu, grūtību, ar kurām jāsaskaras ik uz soļa. Šādā praktiskā, aizraujošā un radošā darbības procesā tiek apgūtas dažādas saskarsmē būtiskas prasmes, tostarp trenēts jūtīgums, izkopta empātija. Zinātnieks (Эриксон, 2000) uzskata, ka pusaudži ar spēles palīdzību var modelēt, izmēģināt dažādus darbības veidus; spēlējoties indivīds spēj iegūt jaunu pieredzi sevis un pasaules izprašanā.

Ieskats praktiskajā pētījumā *Insights in the practical research*

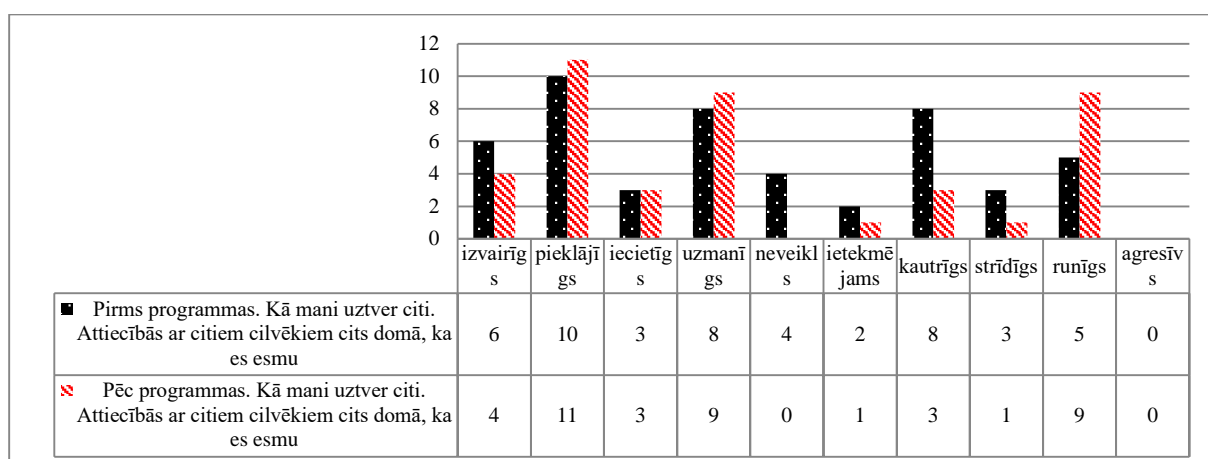
Pētījums veikts vienā no Rēzeknes pilsētas ADC (atvērtais dienas centrs): 1. posms – situācijas izpēte (2015. – 2016.) un 2. posms - eksperimentālais pētījums (2016. -2017.). Pētījumā piedalījās 41 respondents: 1. posms. – 22 pusaudži, 4 sociālie pedagogi un 2.posms. - 15 pusaudži. Eksperimenta posmā paredzēts 1) īstenot teorētiski izstrādātās preventīvās sociāli pedagoģiskās programmas darbam ar pusaudžiem aprobāciju (Barkane, 2017) un 2) veikt aprobācijā iegūto rezultātu analīzi pirms un pēc programmas īstenošanas. Eksperimentālais pētījums balstīts uz pašnovērtējumu kā mūsdienīgu pieeju rezultātu iegūšanai pētījumos sociālajā jomā. Pašnovērtējuma anketas jautājumi pusaudžiem sastādīti, balstoties uz teorētiskās izpētes atziņām, saskarsmes prasmju iedalījums grupās un apraksts veidots pēc D. Lieģenieces (1998).

Lai noteikt, vai pusaudzī ir notikušas un kādas pārmaiņas notikušas, tika piedāvāts atzīmēt atbilstošo apgalvojumu. Respondentiem bija jāatzīmē apgalvojums pirms programmas un pēc programmas aprobācijas. Varēja atzīmēt vairākus variantus (skat. 1.att. un 2.att.).

1.att. Pusaudžu sevis uztvere pirms un pēc programmas
 Fig.1. Adolescents' self-perception before and after the program

Attēlā (2.att.) redzam, kā pusaudzis sevi uztver attiecībā ar citiem cilvēkiem. Ir vērojamas, ka pozitīvas izmaiņas notikušas apgalvojumos: mazāk izvairīgs no 4 uz 1, mazāk kautrīgs no 4 uz 2, mazāk strīdīgs no 1 un 0, mazāk neveikls no 1 uz 0, runīgāks (atvērtāks) no 6 uz 7, pieklājīgāks no 11 uz 12. Lai arī ļoti nelielas, tomēr pozitīvas izmaiņas ir notikušas gandrīz visās pozīcijās. Atbilstoši teorētiskās izpētes nostādnēm pusaudži, piedaloties aprobācijas programmā, darbojoties grupā un vērojot pārējos darbībā, spēja tuvāk iepazīt sevi, saskatīt izmaiņas sevī. Iespējams, šī spēja un prasme palīdzēs veiksmīgāk būt sabiedrībā un sevi realizēt tajā.

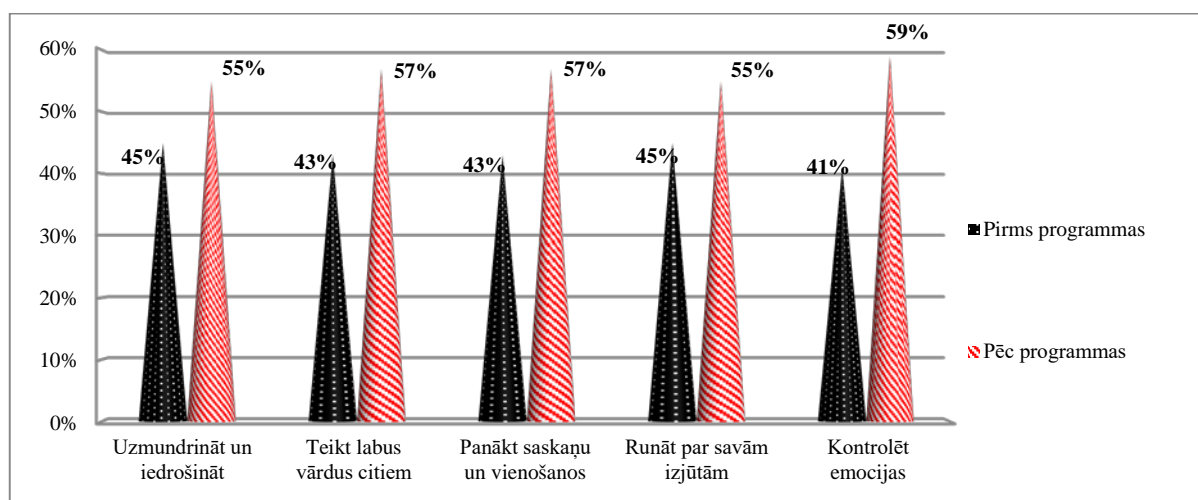
2.att. Pusaudžu viedoklis par to, kā viņus uztver citi cilvēki attiecībā ar citiem cilvēkiem, pirms un pēc programmas aprobācijas

Fig.2. Adolescents' opinion on how they are perceived by other people in relation to other people before and after approbation of the program

Noskaidrojām, kā apkārtējie uztver pusaudzi attiecībās ar citiem cilvēkiem pirms un pēc programmas aprobācijas. Iegūto rezultātu attēlojums arī uzrāda nelielu pozitīvo dinamiku: mazāk izvairīgs no 6 uz 4, mazāk strīdīgs no 3 uz 1, mazāk neveikls no 4 uz 0, mazāk kautrīgs (atvērtāks) no 8 uz 3, pieklājīgs no 10 uz 11, uzmanīgs no 8 uz 9, mazāk neietekmējams no 2 uz 1, runīgāks (atvērtāks) no 5 uz 9. Abos attēlojumos apgalvojums agresīvs palika nemainīgs. Daļība programmā vairākiem deva iespēju būt atvērtākiem, pašpārliecinātākiem, nekautrēties un runāt par nozīmīgām un svarīgām lietām.

Engere, Gleške, u.c., (2014) uzsver, ka jebkuram cilvēkam, lai tas spētu iekļauties sabiedrībā, ir nepieciešamas saskarsmes prasmes, jo gan ikdienā, gan skolā, gan ārpus skolas, gan grupā, gan mājās ir nepieciešamība kontaktēties ar citiem cilvēkiem. Tātad, jo pozitīvāka saskarsme pusaudzīm veidosies ar līdzcilvēkiem, jo veiksmīgāk noritēs viņa socializācijas process.

Pievērsīsimies rezultātiem, kas noskaidroti, veicot aptaujas analīzi, pa saskarsmes prasmju grupām. 3. att. redzams, ka pusaudži programmas laikā ir uzlabojuši, pilnveidojuši, attīstījuši *prasmes, kas veicina savstarpējo uzticēšanos grupā*. Visaugstākā dinamika no 41 % uz 59 % ir novērojama prasmē kontrolēt emocijas, ko pusaudži ir spējuši attīstīt spēcīgāk. Pēc programmas aprobācijas procentuāli zemāk ir novērtēta prasme runāt par savām izjūtām – 55 %.

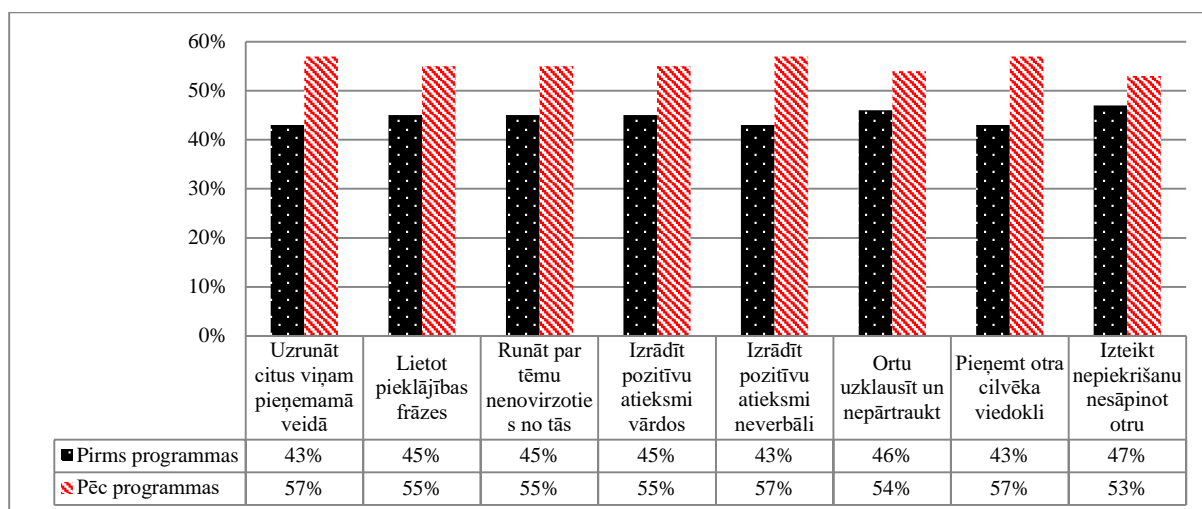

3.att. **Pusaudžu prasmes, kas veicina savstarpējo uzticēšanos grupā**

Fig.3. Adolescents' skills that promote mutual trust in the group

Gleznošanas nodarbībā šī prasme tiek veicināta gan gleznojot nesarunājoties (neverbālā komunikācija), gan pēc tam verbālā sarunā, ko prasmīgi vada nodarbību vadītājs, piemēram, sociālais pedagogs. Šī prasme ļauj runāt ar citiem par savām vajadzībām, ļauj saprast citu vajadzības, kā arī veicina panākt saskaņu – vienaudžu grupā, ģimenē, skolas vidē. Pēc vadītāju novērojumiem nodarbībās, šo prasmi bija ļoti grūti veicināt šajā respondentu grupā, iespējams,

ietekmēja tādi faktori kā specifiskā internātpamatskolas vide, no kurienes nāk respondenti, kā arī iepriekšējā, bieži negatīvā, saskarsmes pieredze no bioloģiskās ģimenes (daudziem sociālā riska grupas ģimenes) vides. Iespējams tā paša iemesla dēļ respondentiem bija arī grūti uzmundrināt un iedrošināt citus vienaudžus (pirms – 45 %, pēc – 55 %). Teorētiskajā izpētē noskaidrojām, ka indivīdam svarīgi ir apgūt minētās prasmes, jo jebkura saskarsme sākas ar savstarpējo uzticēšanos, no tā lielā mērā atkarīgs, kā cilvēkam turpināsies tālākā saskarsme un kā viņš pilnveidos, apgūscitas veiksmīgai socializācijai nepieciešamās prasmes.

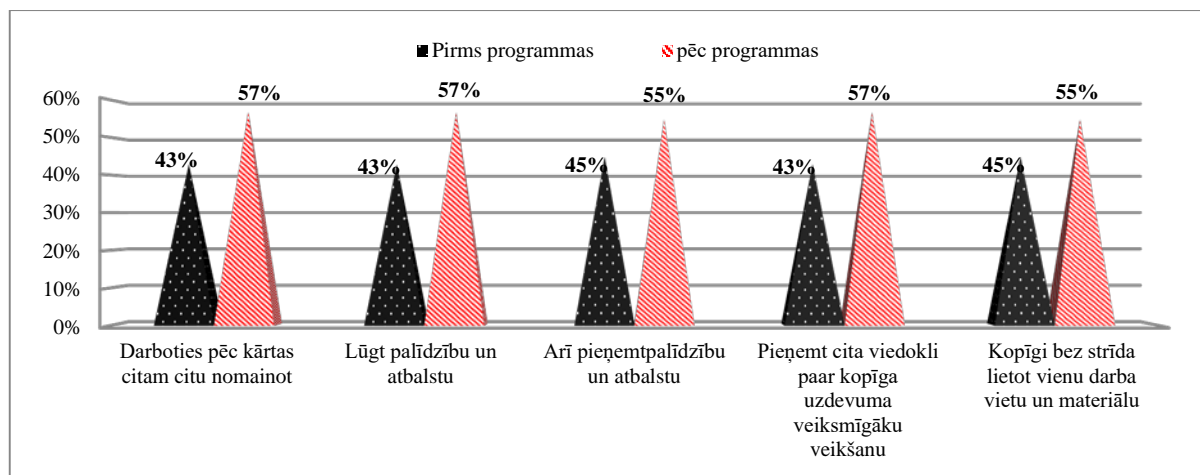
4.att. Pusaudžu prasmes, kas veicina komunikāciju ar citiem
 Fig.4. Adolescents' skills that facilitate communication with others

Aplūkojot grafisko attēlojumu 4. att., redzam, ka arī šajā saskarsmes prasmju grupā – *prasmes, kas veicina komunikāciju ar citiem* - ir vērojami uzlabojumi. No 43 % uz 57 % ir pieaudzis vērtējums prasmēm: uzrunāt citus viņam pieņemamā veidā, pieņemt otra cilvēka viedokli un izrādīt pozitīvu attieksmi neverbāli. Tātad līdzdarbošanās interesantās nodarbēs vienaudžu grupās un refleksija par to, spēj ietekmēt pusaudžu emocijas, attieksmes un uzvedību. Procentuāli vismazāk no 47 % uz 53 % ir pieaudzis vērtējums prasmei izteikt nepiekrīšanu nesāpinot otru. Daudziem pusaudžiem ir sāpīga dzīves pieredze, kas noteikti ietekmē pusaudžu reakcijas un darbības.

Cilvēki informāciju viens otram var nodot dažādos veidos, piemēram, ar vārdiem, mutiski – verbālā komunikācijā, kā arī bez vārdiem, ar savu pozu, ķermeņa valodu, sejas mīmiku, žestiem – neverbālās komunikācijas veidā. Atbilstoši zinātniskajām nostādnēm informāciju var iemācīties nodot un saņemt, piedaloties īpaši organizētā gleznošanas procesā caur krāsām, caur mijiedarbību, strādājot grupā pie gleznas tapšanas, caur pašu gleznu un refleksiju par to un par

pašu gleznošanas procesu. Tieši sociālās gleznošanas procesā pusaudži izmanto visus šos nosauktos informācijas nodošanas un saņemšanas veidus, kas kopumā attīsta saskarsmes kultūru bez un ar vārdiem. Prasme sadzirdēt un saklausīt bez vārdiem ir īpaša prasme, ko ikdienā ne vienmēr var attīstīt, bet to izdodas attīstītšajā aizraujošā sociālā spēlē ar krāsām.

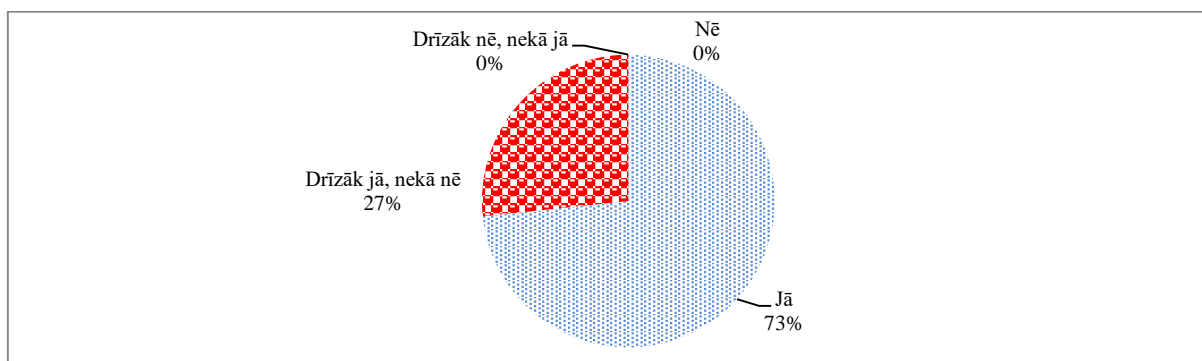
Tika noskaidrots respondentu pašvērtējums saskarsmes prasmju grupā: „prasmes, kas veicina efektīvu mijiedarbību grupas darbā ar citiem” (5. att.).

5.att. Pusaudžu prasmes, kas veicina efektīvu mijiedarbību grupas darbā ar citiem
 Fig.5. Adolescents' skills that promote effective interaction with others in group work

Apkopojot un izanalizējot šos rezultātus, arī var novērot pozitīvu dinamiku. Vis straujāk, no 43 % uz 57 %, pašvērtējums pieauga prasmēm: darboties pēc kārtas cits citu nomainot, lūgt palīdzību un atbalstu, pieņemt cita viedokli par kopīga uzdevuma veiksmīgāku veikšanu. Apkopotajos rezultātos, ir novērojamas nelielas pozitīvas izmaiņas, bet tas jau ir labs rādītājs, jo dažādi cilvēki vienādos apstākļos var gūt dažādus panākumus. Pusaudžiem ir nepieciešams attīstīt prasmi, kas veicina efektīvu mijiedarbību, jo viņiem jāprot sadarboties ar citiem. Veiksmīga mijiedarbība pusaudžiem dod iespēju katru dienu būt kopā ar citiem cilvēkiem un socializēties; veicina piekāpšanos un dalīšanos, kompromisu, lūgt palīdzību un sniegt atbalstu. Pēc S. Omārovas (1996) atziņām pusaudzis spēj kļūt par personību tikai tad, kad veiksmīgi iekļaujas grupās, dzīvo un piedalās tajās.

Pēc programmas aprobācijas respondenti pauda savu viedokli, vai dalība sociālās gleznošanas grupu darbā ir sekmējusi saskarsmes prasmes kopumā (skat. 6. att.).

6.att. Saskarsmes prasmju pilnveide sociālās gleznošanas nodarbībās
Fig.6. Development of interaction skills in social painting lessons

Respondentu izvēle bija par labu divām apstiprinošām atbildēm: 73 % atbildēja jā un 27 % - drīzāk jā, nekā nē. Pusaudži paši apzinās un jūt, ka ir uzlabojusies viņu saskarsme ar vienaudžiem, jo ir uzlabojušās komunikācijas prasmes, spēja uzticēties viens otram, spēja sadarboties. Pētījumā tika arī noskaidrots, ka visi respondenti ieteiktu citiem piedalīties sociālās gleznošanas nodarbībās un gūt līdzīgu pieredzi: 67 % - jā, 33 % - drīzāk jā, nekā nē, kā arī tika noskaidrots, ka tikai vienam respondentam ir bijusi iepriekš iespēja piedalīties līdzīgā nodarbē. Sociālās gleznošanas process dalībniekiem rosina pārdomāt par saskarsmi, par cilvēku savstarpējām attiecībām, par to uzlabošanas iespējām, būtībā sniedz impulsu tālākai darbībai, rīcībai, sevis pilnveidošanai.

Reflektējot par savu pieredzi un novērojumiem darbā ar šo pusaudžu grupu, pētījuma autore uzskata, ka darbošanās sociālās gleznošanas nodarbībās veicina pusaudžu saskarsmes attīstīšanu. Sociālās gleznošanas procesā notiek kontaktēšanās ar citiem cilvēkiem gan tieši (verbāli), gan netieši (ar krāsu palīdzību, ar ķermeņa valodu). Šādā saskarsmes procesā tiek izteikta cilvēku uzvedība, attieksmes, uzskati un emocijas. Sociālajā gleznošanā tiek īstenots viss daudzšķautņainais saskarsmes process kopumā – informācijas apmaiņa jeb komunikācija, saskarsmes partneru mijiedarbība jeb interakcija un saskarsmes partneru savstarpējā sapratne un uztvere jeb prepercepcija.

Secinājumi **Conclusions**

Eksperimentālā pētījuma posma būtiskākie secinājumi:

1. Lielai daļai pusaudžu – 40 % nav bijusi pieredze grupu darbā ārpus skolas. Tikai daļai – 60 % respondentu, kuriem ir bijusi šāda pieredze iepriekš, tās nodarbes šķita neinteresantas, vai vispār nepatika piedāvājums, kā arī tika atzīmēts, ka nebija ar ko kontaktēties. Tātad ir bijusi negatīva pieredze. Ja ir interesanti, pusaudžiem patīk veicamā

- nodarbe, tad negatīvisms, opozīcija, nepakļaušanās bieži vien nav vērojama vai arī samazinās, tātad speciālistiem, veidojot nodarbības pusaudžiem, jāņem vērā šis fakts;
2. Pusaudžiem dalība programmas aktivitātēs, nodarbībās palīdzēja pilnveidoties: būt atvērtākiem, pašpārliecinātākiem, nekautrēties un runāt par nozīmīgām un svarīgām lietām, kas kopumā ietekmē personības izaugsmes procesu;
  3. Pusaudžu vecumā, lai viņi spētu veiksmīgāk iejusties un iekļauties sabiedrībā, ir nepieciešamas draudzīgas attiecības ar vienaudžiem; spēju būt draudzīgam saskarsmē ar citiem ir uzlabojuši daudzi programmas dalībnieki, ko uzrāda kaut arī neliela, bet pozitīva dinamika rādītājos;
  4. Pusaudži ir attīstījuši un pilnveidojuši programmas laikā *saskarsmes prasmes, kas veicina savstarpējo uzticēšanos grupā*: visaugstākā dinamika no 41 % uz 59 % ir novērojama prasmē kontrolēt emocijas, procentuāli zemāk ir novērtēta prasme runāt par savām izjūtām (55 %), lai arī sociālās gleznošanas nodarbībās tiek veicināta šī prasme gan gleznojot (neverbāli), gan pēc tam – verbāli, aicinot piedalīties sarunās, diskusijās; Šī prasme ļauj runāt ar citiem par savām vajadzībām, ļauj saprast citu vajadzības, kā arī veicina panākt saskaņu sabiedrībā – vienaudžu grupā, ģimenē, skolas vidē.
  5. *Saskarsmes prasmju grupā prasmes, kas veicina komunikāciju ar citiem* arī tika konstatēti uzlabojumi, no 43 % uz 57 % ir mainījusies prasme uzrunāt citus viņam pieņemamā veidā, pieņemt otra cilvēka viedokli un izrādīt pozitīvu attieksmi neverbāli, kas apliecina teorētiskās atziņas, ka līdzdarbošanās interesantās nodarbēs vienaudžu grupās, šajā gadījumā sociālās gleznošanas grupā un refleksija par to, spēj ietekmēt pusaudžu emocijas, attieksmes un uzvedību; procentuāli vismazāk no 47 % uz 53 % ir mainījusies prasme izteikt nepiekrišanu, nesāpinot otru. Iespējams, respondentu (pusaudžu) reakciju un darbību ietekmē arī sāpīgā iepriekšējā dzīves pieredze, ģimenes sociālā vide;
  6. *Pusaudžu saskarsmes prasmju grupā, kas veicina efektīvu mijiedarbību grupas darbā ar citiem* vērojama pozitīva dinamika (no 43 % uz 57 %) prasmēs: darboties pēc kārtas cits citu nomainot, lūgt palīdzību un atbalstu, pieņemt cita viedokli par kopīga uzdevuma veiksmīgāku veikšanu. Apkopotajos rezultātos, ir novērojamas nelielas pozitīvas izmaiņas, bet tas jau ir labs rādītājs, jo dažādi cilvēki, pusaudži vienādos apstākļos var gūt dažādus panākumus. Pusaudžiem ir nepieciešams attīstīt prasmi, kas veicina efektīvu mijiedarbību, jo viņiem jāprot sadarboties ar citiem vienaudžiem, cilvēkiem. Veiksmīga mijiedarbība

- pusaudžiem dod iespēju katru dienu būt kopā ar citiem cilvēkiem un socializēties;
7. Pusaudži pauž viedokli, ka viņiem ir uzlabojušās un pilnveidojušās kopumā saskarsmes prasmes: 73 % atbildēja jā, bet 27 % - drīzāk jā, nekā nē. Pusaudži paši apzinās un jūt, ka ir uzlabojusies viņu saskarsme ar vienaudžiem, jo ir attīstītas komunikācijas prasmes, spēja uzticēties viens otram, savstarpēji sadarboties;
  8. Eksperimentālā pētījuma datus sociālais pedagogs var izmantot individuālās programmas izveidei katram pusaudzim, kuram tas ir nepieciešams, kā arī, izmantojot atbilstošas darba formas un metodes, palīdzēt pusaudžiem pārvarēt socializācijas grūtības.

Summary

The research carried out at RTA in 2017 gives an experimental confirmation on the effectiveness of social painting as a social game and method in the development of adolescents' interaction skills. In the social painting lessons, adolescents not only spend leisure time in an interesting and useful manner, but also gain a new and significant social experience in interaction with others. This is confirmed by the results of the experiment and the conclusions of the analytical overview. The scientific opinions of the theoretical research, results of the experimental study and approved preventive social pedagogue program are valuable scientific and methodological material for both students of the social work program and practitioners in social-pedagogical and social work not only with adolescents, but also in teamwork with people of different ages.

Literatūra References

- Andersone, R. (2001). *Pusaudžu sociālo prasmi veidošanās*. R: Raka.
- Barkane, E. (2017). *Sociālā pedagoga darbība atvērtajā dienas centrā pusaudžu saskarsmes prasmi sekmēšanā*. Rēzekne. RTA.
- Dambergā, L. u.c. (2005). *Animāciju metožu pielietojums sociālpedagoģiskajā darbā: mācību metodiskais līdzeklis*. R: Attīstība.
- Dubkevičs, L. u.c. (1999). *Saskarsme audzēkņiem*. R: Jumava.
- Engere, I., & Gleške, L. u.c. (2014). *Lomu spēles sociālpedagoģiskajā darbā*. R: Aisma.
- Lieģeniece, D. (1998). *Sociālās prasmes*. Grigule., Silova., *Mācīsimies sadarboties*. Sorosa fonds. Rīga.
- Omārova, S. (1996). *Cilvēks dzīvo grupā*. R: RaKa.
- Pļaviniece, M., & Škuškoviņa, D. (2002). *Sociālā psiholoģija pedagogiem*. Raka.
- Rudņicka, Z. (2001). *Sociālais pedagogs skolā*. R: RaKa.
- Smukā, I. (2011). *Pedagoģiskā mijiedarbība un skolēnu fiziskā aktivitāte*. https://www.lspa.lv/files/research/theses/I.Smuka/Ingrida_Smuka_promocijas%20darbspdf
- Šiļņeva, L. (2000). *Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca*. R: SDSPA „Astīstība”.

Truskovska, Ž. (2013). Sociālā gleznošana. Lekciju pieraksti (nepublicēts materiāls), RTA. Rēzekne.

Vilcņa, A. u.c. (2011). *Sociālo prasmju attīstīšanas programma sākumklašu audzēkņiem*. R: Aisma.

Эриксон, Э. (2000). *Детство и общество*. Санкт-петербурга. Москва.